

ОЗДОРОВЧА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ» ТА «ФАХІВЕЦЬ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ»

Герцик А.М.

Львівський державний університет фізичної культури.

Анотація. У статті висвітлюється проблема змістового наповнення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації». Розглядаються питання сфери діяльності фахівця з фізичної реабілітації, засобів та суб'єктів фізичної реабілітації.

Ключові слова: фізична реабілітація, фахівець з фізичної реабілітації, терміни, сфера діяльності.

Вступ. Розвиток фізичної реабілітації в Україні як самостійної освітньо-професійної галузі актуалізував проблему формування понятійного апарату.

Наш досвід роботи на кафедрі фізичної реабілітації Львівського державного університету фізичної культури дозволяє стверджувати, що серед працівників закладів охорони здоров'я, соціального захисту та вищої освіти існує проблема різного і нечіткого трактування змісту таких ключових понять, як «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації» (фізичний реабілітолог). Серед найбільш поширених, на нашу думку, неточностей і помилок зустрічаються такі:

1. Часто плутають, підмінюють або протиставляють терміни «фізична реабілітація» і «лікування».
2. Фахівець з фізичної реабілітації — це масажист з вищою освітою.
3. Фахівець з фізичної реабілітації — це лікар (або спортивний лікар).
4. Сфера фізреабілітаційної діяльності принципово відрізняється від фізичного виховання.

Упродовж п'ятнадцятирічного періоду розвитку галузі проблема термінології не отримала належного висвітлення у сучасній фаховій українській науково-методичній літературі. Лише частково ці питання висвітлювалися у працях В.В. Абрамова та В.В. Клапчука, А.С. Вовканича, О.Д. Дубогай, Т.Ю. Круцевич, В.О. Кукси, В.П. Мурзи, В.М. Мухіна, Л.П. Сущенко. До обговорення і вирішення термінологічних питань також спонукало проведення низки загальноукраїнських наукових та науково-практичних заходів, нарад, семінарів, студентських предметних олімпіад, де підтвердилась актуальність зазначеної теми. Проблема змістового наповнення

основних термінів ускладнюється тим фактом, що до розвитку фізичної реабілітації були і залишаються долученими фахівці різних галузей: фізичного виховання та спорту, медицини, біології.

Питання єдиного і вірного тлумачення основних термінів має особливе значення для представників ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців з фізичної реабілітації. Варто наголосити на двох аспектах:

- *по-перше*, для оптимізації викладання фізичної реабілітації у вузі, необхідно перш за все визначитись з самим поняттям, оскільки від цього значною мірою залежить зміст підготовки спеціалістів [1];
- *по-друге*, підготовка спеціалістів відповідного профілю здійснюється при інтеграції освіти в європейський та світовий освітній простір згідно Національної доктрини розвитку освіти та принципів Болонської декларації, що актуалізує проблему узгодження понятійних апаратів.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами.

Робота виконувалася в рамках Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006—2010 роки за темою 4.1.2 «Фізична реабілітація неповносправних осіб з руховими дисфункціями» (керівники теми: проф. В.М. Шевага, доц. А.С. Вовканич).

Мета дослідження: вивчення тлумачення термінів «реабілітація» і «фізична реабілітація» та їх похідних.

Методи дослідження. Нами аналізувалася вітчизняна і зарубіжна спеціалізована наукова, науково-методична та навчальна література, довідники і словники різного типу й призначення, офіційні та нормативні документи.

Результати дослідження. Зміст терміну «реабілітація» у сучасних україномовних і англійськомовних джерелах трактується майже однаково. Згідно з визначенням українсько-латинсько-англійського

медичного тлумачного словника, реабілітація — це «комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених функцій організму й працездатності хворих та інвалідів» [11].

Дещо докладніше, але дуже близько за змістом, тлумачить термін «реабілітація» Всесвітня організація охорони здоров'я. У поданому нею визначенні підкреслюється, що реабілітація є процесом цілеспрямованим і обмеженим у часі [4].

У New Webster's Dictionary and Thesaurus of English Language реабілітація описана як відновлення втрачених функцій, у тому числі фізичних, за допомогою тренування [13].

Одним із основних документів, що визначають зміст терміну «реабілітація» на інтернаціональному рівні є «Стандартні правила щодо зрівняння можливостей інвалідів», які було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція № 48/96 від 20 грудня 1993 року) і підписано українською делегацією. У цьому документі, окрім вже згаданих вище характеристик реабілітаційного процесу, підкреслюється, що реабілітація не охоплює першу медичну допомогу [4].

Термін «фізична реабілітація» В.М.Мухін у підручнику «Фізична реабілітація» визначає як «застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих і інвалідів», і серед засобів називає лікувальну фізичну культуру, лікувальний масаж, фізіотерапію, механотерапію і працетерапію [7].

Т.Ю. Круцевич, визначаючи фізичну реабілітацію як «комплекс заходів, скерований на відновлення втраченої або послабленої функції після захворювання або травми» та різновидність фізичного виховання, зауважує, що зміна фізичних

можливостей людини у необхідному напрямку є педагогічним процесом [10]. На думку В.П. Мурзи, головною групою засобів фізичної реабілітації є фізичні вправи [6]. Г.Є. Верич із співавторами називає фізичні вправи першими в переліку основних засобів фізичної реабілітації [1]. Л.П. Сущенко також пов'язує реабілітацію із застосуванням фізичних вправ з метою відновлення пошкоджених підсистем організму людини. Автор визначає однакові види професійних знань і професійної діяльності у фізичному вихованні та фізичній реабілітації [9]. В.П. Мурза та В.М. Мухін у своїх працях зазначають, що методика застосування фізичних вправ у реабілітації повинна базуватися на основних дидактичних принципах (свідомості та активності, наочності, доступності та індивідуалізації, систематичності, міцності) [6,7]. А.С. Вовканич вважає, що фахівці з фізичної реабілітації повинні готуватися як «педагоги у сфері відновлення чи переробки рухової діяльності неповноправних осіб» [3].

У доступній сучасній англійській літературі нам не вдалося віднайти визначення фізичної реабілітації. Як показав наш аналіз, термін «фізична реабілітація» здебільшого зустрічається у літературних джерелах, котрі стосуються діяльності фізичних терапевтів, фізіотерапевтів та організацій, що їх об'єднують. Водночас, у Ілюстрованому медичному словнику Дорланда зазначається, що реабілітація — це «відновлення хворого чи травмованого пацієнта до оптимального функціонального рівня вдома та в суспільстві у зв'язку з фізичною, психосоціальною, професійною та рекреаційною діяльністю» [12].

У проаналізованій нами сучасній українській науково-методичній літературі існують близькі думки щодо того, кого вважати основними суб'єктами

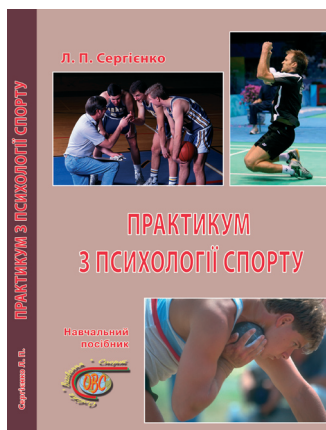
Нова книжка

Сергієнко Л.П.

С32 Практикум з психології спорту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. — Харків: «ОБС», 2008. — 256 с. (МОН України, лист № 1-4/18-Г-1054 від 14 травня 2008 р.) ISBN 966-7858-51-0.

У навчальному посібнику викладено зміст практикуму з психології спорту та програми з даної навчальної дисципліни. У практикумі наведено короткий зміст лекцій. Фактично це конспекти лекцій, які особливо потрібні студентам заочного відділення та тим, хто навчається дистанційно. На практичних заняттях студентам пропонується виконання психологічних та дидактичних тестів. Навчальний посібник доцільно використовувати під час підготовки до семінарських занять, заліків та іспитів.

Навчальний посібник рекомендовано студентам вищих навчальних закладів освітнього напрямку «Фізичне виховання і спорт» та «Психологія». Може бути корисним для викладачів, фахівців у галузі психології, тренерів, спортсменів високої кваліфікації, широкого кола читачів.

процесу фізичної реабілітації. Серед таких різні автори називають:

- інвалідів та осіб зі слабким здоров'ям;
- інвалідів з функціональними вадами, хронічно хворих, реконвалесцентів, школярів та студентів спецмедгруп;
- хворих;
- неповносправних осіб;
- пацієнтів, які пройшли етап лікування;
- осіб, що перенесли катастрофи, аварії, стреси;
- хворих, інвалідів та спортсменів, що отримали травми, або у яких погіршився стан здоров'я через нераціональні заняття фізичною культурою та спортом.

Таким чином, основним суб'єктом фізичної реабілітації виступає особа з відхиленнями у стані здоров'я та руховими порушеннями.

Питання сфери діяльності фахівця з фізичної реабілітації в сучасній фаховій науково-методичній літературі є висвітлені лише частково у поодиноких працях. Під поняттям «сфера діяльності» ми розуміємо визначення завдань професійної діяльності фахівця та опис типів послуг, які він може надавати.

Зокрема В.М. Мухін зазначає, що фізичний реабілітолог займається розробкою методик застосування фізичних вправ, а також плануванням і виконанням програм функціонального відновлення [7]. О. Алексеев до компетенції фізичного реабілітолога відносить виконання і визначення ефективності фізичної реабілітації [2]. Зазвичай у роботах, які торкаються проблеми організації діяльності фізичного реабілітолога, автори обмежуються описом, або лише переліком окремих методик реабілітації. Все-ще залишається відкритим питання розподілу повноважень фізичного реабілітолога і лікаря.

На думку В.М. Мухіна фізична реабілітація є невід'ємною частиною медичної і повинна призначатися лікарем [7]. В. Савченко та В. Клапчук зауважують, що фізична реабілітація здійснюється не лише в рамках медичної [8]. Інші вчені також не схильні протиставляти фізичну реабілітацію і медикаментозно-фармакологічне лікування та вважають, що робота фахівців з фізичної реабілітації повинна плануватися в партнерстві з лікарями і тільки така спільна діяльність дозволить значно покращити рівень здоров'я нації [2,5].

Висновки

Аналіз фахової літератури показав наступне:

1. Вітчизняне та міжнародне трактування терміну «реабілітація» співпадають.

2. Основне завдання фізичної реабілітації — відновлення втрачених внаслідок травми або захворювання рухових функцій та зміцнення здоров'я.
3. Фахівець з фізичної реабілітації — фахівець з рухової сфери.
4. Фізична реабілітація є педагогічним процесом.
5. Основний засіб — фізичні вправи.
6. Суб'єкт фізичної реабілітації — особа з відхиленнями у стані здоров'я та руховими розладами.
7. Питання сфери діяльності та розподілу повноважень фахівця з фізичної реабілітації і лікаря потребують опрацювання.

Наші подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення національного та міжнародного тлумачення ключових термінів фізичної реабілітації.

Список літератури

1. *Актуальные вопросы содержательной коррекции преподавания физической реабилитации в высших учебных заведениях* / Г.Е.Верич, С.К. Клименко, Т.П. Гусев та ін. // Современные технологии и оздоровительные программы педагогического процесса по физической культуре и спорту в учебных заведениях: Материалы Междунар. науч.-метод. конф. — Белгород, 2002. — С. 46—48.
2. *Алексеев О.* Фізична реабілітація на бальнеологічному курорті // Фізична реабілітація як напрям підготовки спеціалістів: Тези доп. учасників міжнар. наук.-метод. конф. — К., 2003. — С. 19—20.
3. *Вовканич А.С.* З досвіду розробки навчального плану спеціальності «Фізична реабілітація» // Нові погляди на проблеми епідеміології, етіопатогенезу, діагностики і лікування розсіяного склерозу та можливості його реабілітації: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. — Л., 1998. — С. 63—65.
4. *Герцик М.С., Ващеба О.М.* Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: Навч. посіб. — Л.: Українські технології, 2002. — С. 205.
5. *Лянной Ю., Машалдін О., Томенко О.* Професійні аспекти підготовки фахівців з фізичної реабілітації // Фізична реабілітація як напрям підготовки спеціалістів: Тези доп. учасників міжнар. наук.-метод. конф. — К., 2003. — С. 4—5.
6. *Мурза В.П.* Фізична реабілітація: Навч. посіб. — К.: Орлан, 2004. — 559 с.
7. *Мухін В.М.* Фізична реабілітація: Підруч. для студ. вищих навч. закл. фіз. виховання і спорту. — К.: Олімпійська література, 2005. — 472 с.
8. *Савченко В., Клапчук В.* Фізична реабілітація: питання підготовки фахівців в вищих навчальних закладах освіти та їх правового статусу в Україні // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2003. — № 3—4. — С. 87—90.

9. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): Монографія. — Запоріжжя: ЗДУ, 2003. — 442 с.
10. *Теорія и методика* физического воспитания / Под ред. Т.Ю. Круцевич: В 2 т. — К.: Олимпийская литература, 2003. — Т. 1. — 423 с.
11. *Українсько-латинсько-англійський* медичний глосарій / За ред. Павловського, Л. Петрух, І. Головки: В 2 т. — Л.: Словник, 1995.
12. *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*. — Philadelphia: W.B. Saunders Co., 1994. — 1940 p.
13. *New Webster's Dictionary and Thesaurus of English Language*. — Lexicon Publication, Inc., 1993. — P. 840.

Надійшла до редакції 15.02.2010 р.

Герцик А.М. К вопросу о трактовке терминов «физическая реабилитация» и «специалист по физической реабилитации».

В статье освещается проблема содержательного наполнения терминов «физическая реабилитация» и «специалист по физической реабилитации». Рассматриваются вопросы сферы деятельности специалиста по физической реабилитации, средств и субъектов физической реабилитации.

Ключевые слова: физическая реабилитация, специалист по физической реабилитации, термины, сфера деятельности.

Hertsyk A.M. To the question of interpretation of terms "physical rehabilitation" and "physical rehabilitation specialist". Problems of substantive content of terms "physical rehabilitation" and "physical rehabilitation specialist" are reflected in the article. Scope of practice of physical rehabilitation specialist, means and subjects of physical rehabilitation are considering.

Key words: physical rehabilitation, physical rehabilitation specialist, terms, scope of practice.

Нова книжка

X98

Худолій О.М.

Основы методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2008. — Т. 1. — 408 с: іл.

ISBN 966-7858-54-5.

ISBN 966-7858-55-3(I).

У першому томі навчального посібника розглянуті загальні питання теорії гімнастики, а також засоби і методика розвитку рухових здібностей та методика навчання гімнастичним вправам.

Навчальний посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання педагогічних університетів та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.

X98

Худолій О.М.

Основы методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2008. — Т. 2. — 464 с: іл.

ISBN 966-7858-54-5.

ISBN 966-7858-56-1(II).

У навчальному посібнику розглянута методика викладання гімнастики в школі і ДЮСШ, а також методика організації і проведення змагань зі спортивної гімнастики.

Посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів III—IV рівня акредитації та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(лист № 14/18.2—1928 від 17.11.03)